

БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРДА МАДАНИЙ ДУНЁҚАРАШНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ИМКОНИАТЛАРИ

Холбўтаева Дилфуза Усмон Қизи

ЎзПФТИ таянч докторанти

ANNOTATSIYA

Бўлажак ўқитувчиларда рефлексив кўникмларни ривожлантириш асосида маданий дунёқарашни таркиб топтиришга йўналтирилган педагогик жараённи ташкил этишда муайян омилларни ҳисобга олиш талаб қилинади.

Чунки талабаларда шакллантириладиган рефлексив кўникмалар уларга ўз-ўзи ва ўзбек халқининг маданий моделлари моҳиятини англаш, ўз маданий дунёқарашини аниқ билимлар, далиллар, стереотиплар, концепциялар билан бойитиш имконини беради. Шу билан бир қаторда мазкур моделлар бўлажак ўқитувчиларга ўз касбий мавқеъларини аниқлаш, ўз қарашларини далиллаш, ўз хатти-ҳаракатлари, феъл-атворларини миллий-маданий моделларга мослаштиришларига кўмаклашади. Бу жараёнда профессор-ўқитувчилар маданий моделлар ва концепцияларни ўзида мужассамлаштирган ўқув материаллари ва когнитив технологиялардан фойдаланишлари назарда тутилади. Талабаларга тақдим этиладиган ўқув материаллари уларнинг хатти-ҳаракатларини маданий қарашларга мослаштириш имкониятига эга бўлиши лозим. Маданий воқеликка нисбатан турли-туман ёндашувларни таҳлили қилиш, маданий объектларни ўзаро таққослаш, ўзига хос жиҳатларини фарқлаш, улар орасидаги ўзаро алоқадорликни тушуниш, китоб мутолааси ёрдамида ўз маданий дунёқарашини ривожлантиришга йўналтирилган педагогик фаолият кўламини кенгайтириш назарда тутилади.

Бўлажак ўқитувчиларда маданий объектларни танқидий баҳолаш, уларни рефлексиялаш кўникмаларига эга бўлиш алоҳида аҳамият касб этади. Бундай фикрлаш бўлажак ўқитувчиларнинг маданий дунёқарашини кенгайтиради. Бўлажак ўқитувчиларда рефлексив кўникмаларни ривожлантириш асосида маданий дунёқарашни шакллантиришга йўналтирилган педагогик жараёнда талабаларда билиш фаоллиги таркиб топади. Бўлажак ўқитувчиларнинг маданий дунёқарашини ривожлантиришга йўналтирилган педагогик жараёни инновация ёндашувлар асосида ташкил этиш бу соҳада самарадорликка эришиш имконини беради. Бўлажак ўқитувчиларда рефлексив кўникмаларни шакллантириш натижасида уларнинг ички олами, маданий тафаккури, дунёқарашини тизимли тарзда ривожланади.

Рефлексив фаолият натижасида бўлажак ўқитувчилар маданий-педагогик жараёнларни ташкил этиш, режалаштириш, лойиҳалаш, ташкил қилиш, баҳолаш, такомиллаштириш кўникмасига эга бўладилар. Мазкур вазиятларда бўлажак ўқитувчиларнинг маданий-педагогик фаолият усуллари эгаллаш имкониятлари кенгайди. Бундай усуллардан бўлажак ўқитувчилар истиқболдаги педагогик фаолиятларида самарали фойдаланиш кўникмасига эга бўладилар. Шунга кўра бўлажак ўқитувчиларда рефлексив ёндашув асосида маданий дунёқарашни ривожлантиришнинг педагогик моҳияти яққол намоён бўлади. Бунинг натижасида бўлажак ўқитувчилар ўзлари ва гуруҳдошларининг хатти-ҳаракатларини таҳлил қилишга муваффақ бўладилар.

Бўлажак ўқитувчилар томонидан шахснинг маданий дунёқараш билан боғлиқ ҳаракатларининг таҳлил қилиниши унинг руҳий кечинмалари, маданий дунёқарашини ички руҳий ҳолатлари билан бевосита боғлиқ. Улар ўзларининг маданий дунёқарашларидан келиб чиққан ҳолда ўқувчиларнинг хатти-ҳаракатларини кузатиш ва муносиб баҳолаш тажрибасига эга бўладилар. Мазкур жараёнда профессор ўқитувчилар билан талабалар орасида ўзаро маданий муносабат модели шаклланади. Мазкур модел босқичма-босқич бўлажак ўқитувчининг касбий компетенцияси таркибига кириб, истиқболда унинг

ўқувчилар билан амалга ошириладиган муносабатлари характерини белгилайди. Натижада, ўқитувчи ва ўқувчилар орасида тескари алоқа, билиш фаолиятининг оралиқ шакллари қўллаш имкониятлари вужудга келади.

Мутахассисларнинг рефлексив ёндашувни қўллашга оид қарашларига таянган ҳолда ўқитувчи-ўқувчи муносабатларини маданий нуқтаи назардан такомиллаштириш, уларнинг ҳар иккаласида диалоги муносабатлар маданиятини таркиб топтиришнинг педагогик йўналишларини аниқлаш бугунги кунда адлоҳғида долзарблик асб этмоқда. Бўлажак ўқитувчиларнинг ўзлаштирган педагогик билимлари, тажрибалари ва маданиятга оид билимларига таянган ҳолда уларда маданий дунёқарашнинг аниқ механизмларини ишлаб чиқиш талаб қилинмоқда. Талабаларнинг ўқув жараёнидан ташқаридаги маданиятга оид билимлари ижтимоий тармоқлар, шахслараро муносабатлар, мустақил мутолаа ёрдамида ривожланади.

Бўлажак ўқитувчиларга хос бўлган хулқ-атвор меъёрлари, касбий билимлар ҳам уларнинг маданий дунёқарашини ривожлантиришга сезиларли таъсир кўрсатади. бўлажак ўқитувчиларга хос хулқ-атвор стереотипларини рефлексиялаш натижалари шуни кўрсатмоқдаки, бўлажак ўқитувчининг касбий ривожланишида уларнинг маданий дунёқарашини муҳим аҳамият касб этади.

Бўлажак ўқитувчиларнинг касбий-маданий билимларни ўзлаштириш жараёнлари ва уни ташкил этиш стратегияларини таҳлил қилиш натижалари шуни кўрсатмоқдаки, ўзининг мазмун-моҳиятига кўра касбий-маданий фаолият ҳисобланади. Мазкур фаолиятнинг шаклланиши ва ривожланишида маданий дунёқараш муҳим ўрин эгаллайди. мазкур эҳтиёж туфайли бўлажак ўқитувчиларда касбий-маданий дунёқараш шакллантирилади. Мазкур дунёқараш ўз ичига:

- ўзбек халқининг кўп асрлик маданий бойликлари;
- инсоният томонидан яратилган маданий стереотиплар,
- инсонпарварлик ва бағрикенглик;
- нутқ ва мулоқот маданияти;

- педагогик одоб ва педагогик такт;
- юриш-туриш, кийиниш ва ўзини тутиш каби ахлоқий меъёрлар;
- ҳамкасблар ва жамоадошлари орасида ўзаро касбий мулоқот меъёрларини кўрсатиш мумкин.

Бўлажак ўқитувчилар педагогик жараёнлар ва мустақил билим олиш давомида мазкур меъёрларни пухта ўзлаштиришлари талаб этилади. Бунинг учун улар турли манбалар, айниқса, тарихий меросга мурожаат қилиш тажрибасига эга бўлишлари, мавжуд маданий стереотипларни рефлексиялай олишлари муҳим ҳисобланади. Аждодларимиз ва дунёдаги ривожланган халқларнинг тарихий-маданий, касбий-маданий қарашларини таҳлил қилиш натижалари шуни кўрсатмоқдаки, ўзбек халқи ҳам ўз тарихий тараққиёти давомида педагогик одоб ва маданиятни юксалтиришга хизмат қиладиган улкан меросга эга экан.

Мутафаккир аждодларимиз Шайх Хованди Тоҳур, Хўжа Аҳрор Валий, Баҳоуддин Нақшбанд, Ҳусайн Воиз Кошифий, Носируддин Тусий, Абдурахмон Жомий, Алишер Навоийлар устоз-шогирд муносабатлари, ўқитувчининг одоби, касбий маданияти ҳақида бир қатор фундаментал ҳарактердаги қаршларни илгари сурганлар. Жумладан, Ҳусайн Воиз Кошифийнинг “Футувватномаи султоний” асарида ўқитувчининг қандай сифатларга эга бўлиши лозимлиги ҳақида қимматли маълумотлар берилган: “Агар комил устоз ким деб сўрасалар, у пок мазҳабли, ўз айбини кўрадиган, доно ва тамйизли кишидир, деб айтгил. Унда ҳасад, гина ва бахилликдан асар ҳам бўлмаслиги керак”. Бундай қимматли фикрларни бўлажак ўқитувчилар онгига етказиш орқали уларда касбий-маданий дунёқарашни ривожлантиришнинг педагогик имкониятларини кенгайтириш мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати: (REFERENCES)

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 15 февралдаги “Маданият ва спорт соҳасида бошқарув тизимини янада такомиллаштириш чоратадбирлари тўғрисида”ги ПФ– 4956-сонли Фармони.

2. Кошифий Х.В. Футувватномаи султоний ёхуд жавонмардлик тариқати. (тарж. Н.Комилов). –Т.:1997. – 221 б.
3. Safarova Roxat Gaybillaevna. CULTURAL APPROACH AS A PRIORITY DIRECTION OF THE EDUCATIONAL SYSTEM OF UZBEKISTAN. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 10(6), 1000–1004. Retrieved from <https://internationaljournals.co.in/index.php/giirj/article/view/2289>
4. Сафарова Р.Г. Мутафаккир аждодларимиз мероси таълим олувчиларни интеллектуал маънавий ва маданий жиҳатдан ривожлантириш манбаи // Педагогика.- Тошкент. 2022 йил 5-сон. – Б. 14-18
5. Машарипова Н.Р. Аждодларимиз мероси воситасида ўқувчи-ёшларда маънавий сифатларни ривожлантиришнинг педагогик аҳамияти. Педагогика илмий-назарий ва методик журнал. - Тошкент. 2022 йил 5-сон. – Б. 6-9